

Karadeniz'deki MERSİN BALIKLARI

Fotoğraflar: Bülent Gözcelioğlu

Ülkemiz denizleri farklı kimyasal ve fiziksel özellikler gösterir. Akdeniz'in masmavi ve berrak suları seyredenlere eşsiz bir manzara sunar. Ancak bu güzellik sualtı yaşamı açısından olumsuz anlamlar içerir. Berrak ve mavi su, besin azlığının göstergesidir. Akdeniz deniz canlıları bakımından bir çöl gibidir. Karadeniz'se genelde bulanık görünür. Bu bulanıklığın nedeni plankton deniz mikroskobik canlılarıdır. Planktonlar besin zincirinin ilk halkalarındandır. Planktonların yoğun olarak bulunduğu yerlerde diğer deniz canlıların sayısı da fazla olur. Akdeniz'le Karadeniz'i karşılaştıracak olursak, Akdeniz'in hem daha sıcak sulara sahip olmasından hem de Atlantik ve Kızıldeniz ile bağlantılarından dolayı tür girişleri fazladır. Dolayısıyla tür çeşitliliği Akdeniz'de daha fazladır. Karadeniz'deyse büyük akarsuların (Kızılırmak, Yeşilirmak, Tuna, Volga

vb) bu denize dökülmesi nedeniyle besin oranı daha fazladır. Bu durum Karadeniz'deki tür sayısının az, ancak türlerin popülasyonunun fazla olmasının nedenidir. Bundan dolayı da Karadeniz'de Akdeniz'dekinden daha fazla balıkçılık yapılır. Karadeniz'de besin açısından zenginlik olmasına karşın, kirlilik, istilacı tür girişi başta olmak üzere insan kaynaklı etkiler nedeniyle ekosistem bozulmuş durumdadır. Bozulan ekosistemler canlı türlerinin soylarının tehlikeye girmesine neden olur. Soyu tehlikedeki türler arasında çeşitli mersin balığı türleri de vardır. Mersin balıkları, zırlı iskelet yapıları, derilerinin üzerindeki kemik plakalar (ganoid pullar) ve köpekbalığına benzeyen vücut yapılarıyla tarihöncesi dönemlerden kalmış gibidir. Görüntüleri gibi yaşamları da ilginçtir. Örneğin denizde yaşamalarına karşın üremek için tatlısulara girerler. Burada doğan yavrular denize döner

ler; eşeysel olgunluğa ulaşınca tekrar tatlısulara girerler ve bu döngü böyle devam eder. Bununla birlikte asıl ilgi çeken yönleri ekonomik değeri çok yüksek olan yumurtalarıdır. Bilindiği gibi havyar yani balık yumurtası pahalı bir besin maddesidir. Özellikle mersin balıklarından elde edilen havyar çok değerlidir. Azerbaycan ve Rusya'da mersin balıklarının kültüre alınarak üretimi yapılıyor. Üstelik bu uygulama 1940'lı yıllardan bu yana devam ediyor. Yapay olarak elde edilen yavrular doğaya bırakılarak doğal popülasyonlar destekleniyor. Akarsuların kirlenmesi ve yoğun insan faaliyetleri (akarsu ağızlarına yerleşim ve balıkçılık) mersin balıklarına üreme alanı bırakmıyor. Bu durumun değişmesi de çok zor görünüyor. Bundan dolayı denizdeki popülasyonların yapay üretimle desteklenmesi, yapılması zorunlu işlerin başında geliyor. Rusya, Ukrayna ve Azerbaycan

doğal stokları devamlı olarak destekliyorlar. Ülkemizde de benzer çalışmalar son yıllarda hız kazanmış durumda. Bunlardan biri Trabzon'da, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı SUMAE (Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü) tarafından yapılıyor. Burada kültüre alınan mersin balıklarının yavruları, sayıları az da olsa doğaya bırakılıyor ve doğal stoklar desteklenmeye çalışılıyor.

Mersin balıkları, Karadeniz'e dökülen Kızılırmak, Yeşilirmak, Sakarya, Melet Irmağı, Çoruh Nehri ve daha küçük akarsularda doğal olarak bulunuyor. Daha doğrusu bu akarsular mersin balıklarının doğal üreme alanları. Ancak günümüzde bu akarsuları ne ölçüde kullandıkları belli değil. Buraya gelen balıkların zaten doğal olarak bulunanlar mı, yoksa Rusya, Ukrayna veya bir başka ülke tarafından doğal stokları desteklemek için bırakılanlar mı oldukları bilinmiyor.

Mersin balıklarının yaşamlarının büyük kısmı denizde geçer. Eşeyssel olgunluğa ulaşanlar ilkbaharın başında nehirlere girer ve mayısta yumurta bırakarak tekrar denize dönerler. Yumurtlama, nehirlerin 2-10 m derinliğinde, su sıcaklığının 12-17°C olduğu, hızlı akıntılı, tabanı çakıllı yerlerde gerçekleşir. Türleri göre çapı 2-4 mm, rengi koyu griden siyaha kadar değişen yapışkan yumurtalar, tabandaki çakılların ve taşların üzerine bırakılır. Kuluçka süresi 3-10 gün arasında değişir. Bu süre sonunda yumurtadan ortalama 9 mm boyunda larvalar çıkar. Temmuz ayı ortalarına doğru 10-15 cm boya ulaşan balıklar, denize göç etmeye başlarlar ve eşeyssel olgunluğa erişene kadar denizde kalırlar. Bu süre, türleri göre değişmektedir. Örneğin mersin morinaları 14-16 yılda, kara mersinleri 7-9 yılda eşeyssel olgunluğa ulaşır. Eşeyssel olgunluğa ulaşan mersin balıklarının çoğu her yıl yumurta üretmezler. Denizlerimizde yaşayan mersin balığı türlerinin hepsinin soyu tehlike altındadır. Bununla birlikte iki tane türün (Mersin morinası ve Rusmersini balığı) kültüre alınma çalışmaları yapılmaktadır.

Huso huso (Linnaeus, 1758) Mersin morinası

Boyları 600 cm, ağırlıklarıysa 2000 kg kadar olabilir. Sırt kısımları yeşilimsi ve grimsi renkte ve bunların da tonlarındadır. Karın kısımları beyazdır. Alt çenelerinde sakalları vardır. Bunlarla zeminde yiyecek ararlar. Eşeyssel olgunluğa çok geç ulaşırlar. Daha çok denizde yaşarlar. Ancak yumurtlamak için tatlısulara girerler. Yumurtalarını kuma ya da çakıllı yerlere bırakırlar. Genç bireyler nehir ağzlarına girebilir. Dip balıklarıdır. 180 metre derinliğe kadar olan yerlerde yaşayabilirler. Genellikle tek olarak gezerler. Kabuklular, yumuşakçalar, poliketler, deniz solucanları ve küçük balıklar ana besinlerini oluşturur. 100 yıl kadar yaşayabilirler. Karadeniz'de, Marmara Denizi'nde ve Ege Denizi'nde yaşarlar.

Acipenser gueldenstaedtii Brandt & Ratzeburg, 1833 Rusmersini balığı

Boyları 235 cm, ağırlıklarıysa 115 kg kadar olabilir. Sırt kısımları yeşilimsi ve tonlarındadır. Ayrıca açık mavimsi, altın sarımsı ve gümüşimsidir. Karın kısımları beyazdır. Alt çenelerinde sakalları vardır. Bunlarla zeminde yiyecek ararlar. Eşeyssel olgunluğa çok geç ulaşırlar. Yumurtalarını kuma ya da çakıllı yerlere bırakırlar. Dip balıklarıdır. Genellikle tek olarak gezerler. Kabuklular, yumuşakçalar, poliketler, deniz solucanları ve küçük balıklar ana besinlerini oluşturur. Uzun yaşarlar, ancak çok yavaş büyürler. 45 yıl kadar yaşayabilirler. Karadeniz'de, Marmara Denizi'nde ve Ege Denizi'nde yaşarlar.

Kaynak

Akbulut, B., Kurtoglu, İ. Z., Çakmak, E., Çavdar, Y., Savaş, H., Aksungur, N., Ergun, H., "Karadeniz Bölgesinde Mersin Balığı Üretim İmkânlarının

Araştırılması", Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Proje No: TAGEM/HAYSÜD-2001-07-01-04, 2005.